

ג. מעורבות ההורים בתהליך המסע לפולין

המסע לפולין הוא חוויה בעלת עוצמה רבה, שבדרך כלל אינה מוכרת להורים ומתרחשת בהיעדרם ובמרחק גדול מהם. בחברה הישראלית קיימת שונות רבה בהתייחסות ההורים כלפי המסע: עבור חלק זהו מסע משפחתי מורחב, מעין משימה משפחתית המועברת אל הבן/הבת. עבור חלק אחר זוהי הסכמה לרצון הילד והם אינם מכירים בחשיבות המסע, או אפילו מתנגדים לנסיעה מטעמים שונים. מעטים אחרים רואים בכך מסע לחו"ל, כייף והזדמנות חברתית. הורים רבים מתקשים בעצמם להתמודד עם נושא השואה ויש להם התלבטויות וחששות לגבי ההשתתפות במסע והדרך המתאימה לסייע לילדיהם. מתוך ידיעה שהמסע לפולין מעורר חוויות רגשיות חזקות וסוערות, אנו רואים בהורים גורם חשוב לסייע לילדיהם המתבגרים לעבד ולהכיל את הרגשות האינטנסיביים המאפיינים את המסע.

קיימות שלוש נקודות מרכזיות בחיבור ההורים למסע:

- שילוב ההורים בתהליך המיון וקבלת ההחלטה ליציאה למסע, בהכנה למסע ובשיבה הביתה.
- מתן מידע להורים על קריטריונים של ליווי ומעקב אחר התמודדות טובה של המתבגר, כולל זיהוי סימני מצוקה.
- הגברת הקשר וקירוב הלבבות בין הורים למתבגרים תוך טיפוח תקשורת רגשית.

בפרק זה נציג רקע תיאורטי רלוונטי לקשר בין הורים למתבגרים על רקע העיסוק בשואה, ונציע דרכי פעולה להתמודד עם הנקודות המרכזיות בחיבור ההורים למסע. חומר תיאורטי נוסף ניתן למצוא בפרק הראשון, בסעיפים העוסקים בתהליכים החברתיים והמשפחתיים (עמ' 17, 18)

מקשיבים למדריך... בירקנאו - אושוויץ

להיות הורים למתבגרים במסע - דברי רקע

המסע לפולין מתרחש על רקע של גיל ההתבגרות, המאופיין במעברים רגשיים קיצוניים ובמצבי רוח. כפי שצינו, המשימה העיקרית בגיל זה היא גיבוש זהות אישית ייחודית, תוך כדי פרידה ואינדיווידואליזציה. המתבגרים מחליפים את התלות שלהם בהוריהם בתלות בקבוצת בני הגיל. כתוצאה מכך, הם מתחלקים בחוויותיהם הרגשיות ובמצוקותיהם בעיקר עם חבריהם, ובכך מרחיקים את הוריהם ואינם מאפשרים להם מעורבות בעולמם הפנימי. בשלב זה יאבדו ההורים את תחושת האימון הבסיסית בהיכרותם את ילדיהם. חלקם יעמוד ממרחק ולא יחוש צורך להתערב, וחלקם יביט מרחוק בלי שיידעו כיצד לפעול או איך להושיט יד. למרות זאת, בגיל זה הילדים עדיין זקוקים להורים, שסייעו להם במשימות ההתפתחותיות של גיל ההתבגרות.

על פי ויניקוט להורים אחריות ללוות את תהליך הגדילה של ילדיהם, מעבר להתבגרות הגופנית, כפי שעשו בעזרת האינטואיציה ההורית בשלב הילדות. אחד התפקידים החשובים של ההורים בשלב זה הוא לסייע למתבגר לעבד ולהכיל את הרגשות האינטנסיביים שמאפיינים את הגיל. ככלל, משפחה בריאה יותר מעודדת את חבריה לבטא רגשות מגוונים (עצבות, פחד, כעס, בקשה, אשמה, שמחה, געגועים, סבל, דיכאון וכו') עם יכולת לקבל, להכיל, לנווט, באופן בונה את הרגשות המובעים.

במסע לפולין מתקיים מפגש עם הרוע בקיצוניותו ועם עוצמה אדירה של סבל וכאב. אלה עלולים להוסיף למתבגר סערות רגשיות פנימיות, נוסף לקיימות.

בפרק זה מוצעת דרך להעצים את ההורים בתפקידם כמלווים של המתבגרים בחוויה ייחודית שהם עוברים, תוך מתן ידע וכלים שיאפשרו להם לתמוך בילדיהם ולעזור להם בהתמודדות יעילה, דהיינו על-ידי טיפוח תקשורת רגשית ביניהם. הפרויקט מבוסס על סדרה בת שלושה מפגשים, שני מפגשים לפני המסע והמפגש האחרון לאחר שובם של הבנים והבנות הביתה.

חלק 1 - מפגשי הורים - לקראת ההרשמה למסע

מטרת המפגש:

מתן מידע טכני ורגשי להורים אודות המסע, על מנת שיוכלו לבחון את התאמת ילדיהם למסע ויקבלו החלטות מושכלות לגבי היציאה.

במפגש זה:

1. תוצג תכנית המסע על ידי צוות בית הספר ו/או משרד הנסיעות.
2. ייערך "מסע ווירטואלי" להורים - על ידי הקרנת סרט המתאר ביקור באתרים והצגת תנאי המסע, הדרישות שבהם צריכים הילדים לעמוד ואופי ההתנהלות של המסע.
3. יועץ/ת או פסיכולוג/ית ביה"ס יציגו את ההיבטים הרגשיים-חברתיים הייחודיים של המסע, תגובות נורמטיביות וסימנים לזיהוי מצבי סיכון לאחר המסע.
4. ההורים ימלאו שאלון ובו יכתבו מידע רלבנטי על ילדם, שיוכל לתרום לבחינת התאמתו/ה למסע.

שאלון להורים - לקראת המסע לפולין

פרטים אישיים של התלמיד

שם _____ משפחה _____ כתובת _____

טל' של ההורים _____ ניד _____

כיתה _____ ת' לידה _____

שמות ההורים: אב _____ אם _____

סיבות ההצטרפות למסע _____

גישת המשפחה כלפי הנסיעה (כולל קשר משפחתי לשואה, אם יש) _____

אירועים מיוחדים בחיי התלמיד (כגון: מחלה קשה במשפחה, מוות של משהו קרוב, אשפוז, תאונת

דרכים, גירושין, יתמות וכד') _____

הגישויות מיוחדות / מחלות כרוניות / נוטל/ת תרופות באופן קבוע _____

הוסף כל מידע רלוונטי שנראה לך חשוב לגבי הנסיעה לפולין והחוויה המיוחדת שבנסיעה זו

שרידי הקרמטוריום בבירקנאו

חלק 2 - מפגשי הורים - כהכנה למסע

מטרת המפגשים:

לעודד הורים ונוער לקיים תקשורת משמעותית ורגשית סביב המסע, שתוכל לסייע להורים להתייחס באופן אמפתי לחוויות הרגשיות של בניהם ובנותיהם במסע ובמצבים אחרים בהמשך. בחרנו להציג שלושה מודלים:

מודל א - פעילות משותפת הורים - תלמידים

1. פעילות להבהרה הדדית של משמעות המסע לפולין עבור ההורים והילדים באמצעות "שמש - המסע לפולין". ייערך דיון בקבוצות קטנות מעורבות, שבו ניתן יהיה לראות את מגוון המשמעויות השונות שיש למסע לפולין עבור ההורים והמשתתפים במסע.
2. כגון: מסע שורשים, הזדהות עם השואה, חופש מהמשפחה, להיות עצמאי, להתמודד עם חוויות קשות וכו'. פעילות לזיהוי רגשות בקשר למסע לפולין: מתוך מאגר גדול של פתקים ועליהם מילים המתארות רגשות, יבחר כל משתתף פתק אחד המייצג את הרגש המרכזי שהוא מרגיש ביחס למסע לפולין. לאחר מכן, 2-3 משפחות תשבנה במעגל פנימי ובני המשפחה יספרו איך הפתק שבחרו מייצג אותם. השומעים יתבקשו להקשיב, לשאול שאלות הבהרה, במידת הצורך, ולחזור על הדברים במטרה לבחון אם הבינו אותם נכון, ללא הפעלת שיפוט או ביקורת על הנאמר וללא ניסיון לשכנע להרגיש אחרת. אפשר לחלופין להשתמש בקלפים טיפוליים או בתמונות.
3. ההורים יציידו את הילדים במסרים שיעזרו להם במסע. כל הורה יגיד מה, מתוך ההיכרות שלו עם הילד/ה שלו יהווה עבורו/ה מקור של כוח בעת המפגש עם מצבים קשים (כגון: חוש הומור, יכולת לגייס תמיכה חברתית, יכולת לבטא רגשות, יכולת להסיח את הדעת, כתיבה, קשר טלפוני וכד').

מודל ב - סדנא להורים (ללא התלמידים)

1. זיהוי רגשות שעולים אצל ההורים בהקשר לשואה באמצעות חוויה אישית מסרט שראו על נושא השואה ו/או התנסות בחוויה אישית הקשורה לשואה.
2. ההורים יתבקשו לתאר את המסע העתידי של הבן/הבת שלהם לפולין באמצעות דימוי, שימש להבהרת רגשות, ציפיות, חששות ותקוות. בחלק זה אנו רוצים לברר מדוע הבנים והבנות נוסעים לפולין ומה עמדת המשפחה בנושא.
3. דאגות/מחשבות המעסיקות בהקשר של המסע של בני/בתי. מתוך מאגר היגדים שיוצג בפניהם יבחרו ההורים היגד אחד שמבטא רגש, מחשבה, תכונה, התנהגות או תגובה, המתארת את בנם/בתם בזמן המסע לפולין, דרכה יציגו ההורים את הנושא המרכזי שמעסיק אותם ביחס למסע.
4. משימה בזוגות/במליאה - להיות שם... לחוות את... ההורים יתבקשו להתחלק אחד עם השני בהתייחסותם לשאלה הבאה: "לו היית יכולה להיות עדשת מצלמה בידיו של אחד המשתתפים במסע, באיזה רגע, במסע היית רוצה לצפות?"
5. שאלה: מתוך ההיכרות שלך עם הבן/הבת שלך והניסיון שלכם בהתמודדות עם מצבים רגשיים מורכבים, איך נראה שהוא/היא יתמודדו עם חוויה כזאת? מה החששות שלך? ואלו משאבים יש לו/לה כדי להתמודד עם המצב? מומלץ להכין את ההורים לקראת תפקידם במהלך המסע - פירוט בנושא ג' - "חשיבות הקשר עם הבית" בעמוד הבא.

מודל ג - פנל מומחים

הצגת היבטים הקשורים למסעות בפנל של מומחים: היסטוריון, מדריך, איש צוות מכון שואה, חוקר, איש שפ"י, נערים שהיו במסע וכדומה.

כל מומחה מציג את נקודת השקפתו למסעות במשך כ- 15 דקות. לאחר ההצגה של כל המומחים ייערך דיון פתוח ויינתן זמן לשאלות. אפשר לפתוח בהרצאה ולאחריה לקיים סדנת הורים, עפ"י מסגרת הזמן האפשרית.

חלק 3 - חשיבות הקשר עם הבית במהלך המסע

המשפחה ששלחה את הנער או הנערה לפולין מעבירה לו בד"כ מסר של שליחות. מסר זה מחזק את המסגרת של המסע והוא אומר "אנחנו אתכם", "אנחנו מסמיכים אתכם להיות השליחים שלנו". עבור חלק מהתלמידים זוהי יציאה ראשונה לחו"ל ופרידה ממושכת מהבית. לשתי העובדות הנ"ל יש השתמעויות לגבי התלמיד במהלך המסע. על מנת לתת תחושת רצף בתוך חווית המסע, אנו ממליצים לעודד את ההורים לקיים קשר עם ילדיהם במהלך המסע.

הצעות לאמצעים לשמירת הקשר במהלך המסע

- **המכתב** - מכתב שיופקד בידי המורים המלווים ויימסר לתלמיד בערב שבת. מעבר לנימה האישית יכול המכתב מסרים ערכיים, אשר יבטאו את תחושת ההורים והמשפחה כולה (חווית השליחות, ההמשכיות, הקשר למשפחה, לעם, למדינה וכד'). אם ישנם הורים שאינם מסוגלים לכתוב, יש להציע להם עזרה בכתיבה או לחלופין להציע להם להעביר את המסר באופן אחר: דרך קלטת אודיו, ספרון משמעותי, תמונה משפחתית, ציור/מכתב מאחים או קרובים אחרים וכד'. זאת כדי למנוע אכזבה/קנאה אצל תלמידים שלא יקבלו מסר מן הבית, בעוד חבריהם קיבלו.
- **"הפתעות"** - ניתן להצפין לילד הפתעות קטנות במזוודתו: הפצים קטנים ואהובים, פתקים וכו'.
- **קשר טלפוני או משלוח פקסים** - הקשר הטלפוני מומלץ, אך בשל זמן שהייה מצומצם במלונות וכן בשל הקושי לשמור על דיוק בזמן ההגעה למלון, ייתכן שיהיה קשה לדבר בטלפון. אי לכך מומלץ להשתמש במשלוח פקס כדרך לתקשורת. יתרונו בכך שהוא נשאר בידי הילד וכך הוא יכול לשוב ולקרוא אותו פעמים נוספות. הפקסים הממתנים לתלמיד במשרדי הקבלה במלון מעוררים התרגשות ושמחה רבה. תלמידים רבים מצויידים במכשירי פלאפון והם זמינים בכל עת להתקשר עם הבית. מומלץ לשוחח בתום יום הפעילות, לאחר עיבוד החוויה.

חלק 4 - מפגש הורים וילדים לאחר המסע

מטרת המפגש:

לסכם ולסיים את המסע לפולין, תוך למידת משמעותו עבור בני הנוער ומשפחותיהם.

מספר הערות כלליות:

ברוב המקרים נערך "ערב פולין" - ערב אליו מוזמנים הורים וסבים של משתתפי המשלחת. בתכנית מוצג חלק טקסי (הכולל קטעי קריאה, שירים וריקודים), ניתן כבוד לאנשי העדות ומובעת תודה לצוות. בדרך כלל נציג ההורים מקריא דברים מהתרשמותו כהורה מלווה את בנו/בתו בתהליך ההשתתפות במסע.

הטקסים שלאחר המסע מהווים פן אחד של עיבוד חוויית המסע ויש לשים לב לכך שהם מציגים רשמים מעובדים ויש בהם מימד של ייצוגיות לפרויקט המשלחת.

בבתי ספר בהם יוצאות משלחות גדולות המשתתפים בטקס הם רק חלק ממשנתפי המשלחות. מה חשים התלמידים שלא משתתפים? עלינו לוודא שלא תיווצר קבוצה בתוך קבוצה ושכולם ירגישו שייכים!

סרט המסע - חשוב לבדוק שעורכי הסרט ייצגו באופן שווה והוגן את כלל הכיתות והמשתתפים. עוגמת נפש עלולה להיגרם לכיתה שלא צולם בה סרט או שלא הובא לעריכה.

בערב שכזה לא נוצר דיאלוג בין הורים, מורים לתלמידים. התקשורת היא חד כיוונית ולא נוצר שיח ושיג.

לפיכך, אנו ממליצים על גישה אחרת: פגישה נוספת, בטווח זמן מסוים מתום המסע, (בין חודש ל-6 חודשים) שתאפשר דיאלוג ישיר ותקשורת רגשית פתוחה.

הצגת חוויה אישית (באמצעות שיר, קטע כתוב, סרטון וידאו וכו') של תלמיד או מורה או מדריך/ה או אב/אם. התחלקות לקבוצות של מספר משפחות ומתן זמן קצוב לשתף בחוויה של הילדים ושל ההורים מהמסע ומהבית באותה עת. (תלמידים יספרו על המפגש הכי משמעותי שחוו במסע, ההורים יספרו על המפגש עם בנם/בתם השבים מן החוויה הייחודית, באיזו מידה הם מזהים את ההשפעה של המסע עליהם?...) (ניתן להמחיש...)

רצוי לתת הסבר קצר על ההבדלים הנורמטיביים בסגנונות תקשורת בין משפחות ובין יחידים: לכל משפחה יש את הדרך שלה לתקשר סביב נושאים רגשיים ויש דרך וקצב שונה להתמודדות עם מצבים רגשיים. תיעשה נורמליזציה של התגובות, הן של הורים והן של ילדים, כדי שההורים יהיו מוכנים גם להקשיב וגם לעמוד מהצד, אם הילדים לא יהיו מעוניינים לשתף, וכדי שהילדים יבינו את כל מגוון העמדות הרגשיות של ההורים ויכירו כי זה לגיטימי שההורים מתעניינים. (ניתן להמחיש שיחה בין שני הורים למתבגרים ששבו לא מכבר מן המסע, הם משתפים הדדית במה שקורה בביתם לאחר המסע... ההשתנות של השבים, הלמידה שחוו, ההשפעה של המסע על התקשורת הורים - ילדים... על עמדתם העכשווית כלפי המסע לפולין...)

יוצגו סימונים לזיהוי מצבי שינוי בהתנהגותם של המתבגרים (כגון: הסתגרות ממושכת, אובדן עניין בפעילויות שאהבו קודם לכן ושינויים קיצוניים בפעילויות שגרתיות והרגלים). יש לפתוח להורים את האפשרות לשתף גורמים רלבנטיים בית ספריים ואחרים אם וכאשר יתגלה מצב מצוקה אצל המתבגרים.